

Роль української молоді в діяльності Української військової організації

Влітку 1920 р. коли українські війська зазнали поразки у національно-визвольних змаганнях і були витіснені за кордон, а Червона армія вела бойові дії проти поляків на теренах Східної Галичини та Західної Волині заходами старшин різних українських формацій було утворено Українську військову організацію (УВО), яку очолив полковник армії УНР Євген Коновалець. Головною метою новоствореної структури було, опираючись на власні сили, методами підпільної боротьби, продовжувати змагатись за здобуття української державності та підтримувати бойовий дух українців.

Діяльність УВО і досі залишається малодослідженою, неоднозначно трактованою тематикою, маловідомою для широкого загалу. Це пояснюється обмеженою кількістю фактологічного матеріалу, який зберігся до наших днів. Більшість робіт, що стосуються УВО носять мемуарний характер. У повоєнний період за кордоном з'явилися діаспорні дослідження В. Мартинця, З. Книша та П. Мірчука. Поряд з тим, спогади учасників тих подій опубліковано у збірниках “Євген Коновалець та його доба”, “Життя і смерть полковника Коновальця”, а також у низці публікацій в часописах “Шлях перемоги” та “Визвольний шлях”. В сучасній Україні, щодо тематики УВО, слід відзначити дослідження І. Васюти, І. Гаврилів, О. Дарованця, А. Кентія, М. Посівнича.

Вже на початку існування УВО у 1921-1922 рр. формується її структура. Так, керівним органом Організації була Начальна команда на чолі з Начальним командантом, яка складалась з бойового, політичного, розвідувального та організаційного рефератів на чолі з відповідними референтами. Основною територією активної діяльності УВО була Галичина, яку було поділено на 13 округ, округи – на повіти, з окружними і повітовими комендантами на чолі (на 1922 р. – 58 осіб). Кожна місцева команда УВО в організаційному плані складалась з організаційної, бойової, політичної та фінансової референтур. Згодом осідок Начальної команди було перенесено за кордон, а на території Польщі утворено Крайову команду з центром у Львові. Окрім того, УВО мала свої представництва (експозитури) в інших містах (Краків, Гданськ) та країнах (Литва, Чехословаччина, Німеччина та ін.).

Спочатку УВО створювалася з метою зберегти військові кадри та продовжувати боротьбу проти обидвох окупантів (поляків та більшовиків). Проте швидко стало зрозумілим, що на перспективи війни на теренах України не слід розраховувати. Тому діяльність організації мала набути головним чином підпільно-бойового спрямування стосовно польського окупаційного режиму [1; с. 19]. Члени організації розпочали активну боротьбу з польськими місцевими властями та тими представниками західноукраїнського суспільства, які визнавали польську владу. Після рішення Ради Амбасадорів 1923 року про остаточне приєднання Галичини до Польщі, змінюються й методи діяльності УВО. Організація переходить від масових до одиничних акцій, які нагадували широкому загалу про продовження боротьби та показували світу, що українці прагнуть здобути власну державу.

Якщо спочатку ряди УВО наповнювали професійні українські військовики, які пройшли бойове гартування у війні, то від середини 1920-х рр. масовою базою УВО стає галицька молодь. Особливо її найбільш свідомі і динамічна частина, котра боляче реагувала на поразку своїх батьків у боротьбі з поляками в 1918-1919 роках і прагнула до активних дій під прапором визвольного руху. В цей час членами УВО стають в основному молоді українці віком 16-20 років, учні старших класів гімназій, студенти університету, а також ремісничі молодь. Саме для них керівництво УВО організує спеціальне навчання, де враховуються зміни тактики й стратегії боротьби, переслідування польської поліції тощо.

Для вибраних людей улаштувалися спеціальні курси, переважно десь далеко в Карпатах. Кожного року влаштовувалися такі курси в літній порі у вишкільних таборах, окремо для хлопців та окремо для дівчат. Раз на рік мали обов'язково відбуватися літні табори десь в горах, або в

* Галайко Б.М. – аспірант кафедри історії, теорії та практики культури.

якійсь глухій закутині, щоб зібрати разом тих, що мали бути провідниками в організації. Один такий табір, за наказом крайового керівництва УВО З. Книш організував у 1929 р. в селі Березові за містечком Яблоновом, а ще більший табір він задумував зорганізувати влітку 1930 р. [2; с. 44-45]. Часто такі табори організовувались під прикриттям легальних українських молодіжних спортивних організацій в Галичині (Пласт, “Луг”, “Січ” та ін.).

Немале місце у вишколі увіствів займали такі вправи, як наука конспірації, оборони перед провокацією, техніка слідства, вміння вести себе в поліції і в суді. Важливе значення у забезпеченні УВО від ударів польської поліції належало конспірації. Зокрема, кожен увіств мав своє псевдо та знав обмежене коло членів організації (т. зв. система “трійок” або “п’ятірок”), щоб у разі потрапляння до поліції під тортурами не виказати усіх. За словами відомого діяча УВО-ОУН В. Мартинця, в 1923-1928 рр. конспірація в УВО “була найліпше поставлена й найсильніше бережена, як ніколи перед тим або потім” [3; с. 171].

Навчання молодих членів УВО проводилось і в Львові. Так, бойовик УВО Роман Біда, зізнався на допиті в поліції, що двічі на тиждень протягом півтора місяця у Стрийському парку відбувалось навчання для десяти нових членів організації. Тут невідомі інструктори викладали теорію, а практичні вправи із стрільання вони проводили у Зубрицькому лісі за Персенківкою. Схожі навчання проводились також в парку Кілінського та на Погулянці [4; арк. 156 зв, 162].

Серед теоретичних та практичних предметів, які викладались членам УВО в архівних документах згадуються теренознавство (вправи з картами, планами), наука про вибухові матеріали, що вживаються військами (їх використання, мінування), ручні гранати та мінування за їх допомогою у разі відсутності інших вибухових матеріалів, розвідка (склад армії, методи шифрування інформації, використання телефону та телеграфу), способи прихованого перевезення документів. Також наголошувалось, що дуже важливим аспектом у діяльності членів УВО має бути дисципліна [5; арк. 24].

У листуванні між різними осередками УВО у 1927 р. серед книг, які використовувались для навчання молодих членів згадуються: “Потреба військового вишколу”, “Боеві газети”, “Партизанка”, “Польська армія. Організація і розміщення”, окрім того, увістви користувались статтями, що друкувались в “Українському революціонері” та “Сурмі” [5; арк. 19].

Отже, діяльність Української військової організації була важливим етапом у боротьбі за здобуття української державності. Лише УВО змогла створити дієву структуру як в краї, так і за кордоном та поширити свої впливи серед широких верств українського суспільства. Особливо важливим було те, що УВО зуміла залучити до своїх лав молоде покоління українських патріотів, вишколити його та спрямувати у русло боротьби. Всі ці заходи дозволили УВО взяти активну участь у творенні нової структури - Організації Українських Націоналістів, діяльність якої розпочинає до певної міри новий етап боротьби за становлення Української держави.

1. Кентій А. Українська Військова Організація (УВО) в 1920-1928 рр. Короткий нарис. – Київ, 1998. – 81 с.; 2. Книш З. Дрижить підземний гук. (Спогади з 1930 і 1931 років у Галичині). – Вінніпег, 1953. – 348 с.; 3. Мартинець В. Українське підпілля. Від УВО до ОУН. Спогади й матеріали до передісторії та історії українського організованого націоналізму. – Б.м., 1949. – 349 с.+ LXXVI; 4. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДАЛ). Ф. 371, оп. 1, спр. 48; 5. Центральний державний архів громадських об’єднань, м. Київ (ЦДАГО). Ф. 269, оп. 1, спр. 344.

Нагірняк А.Я.*

Формування та основні напрямки діяльності студентських товариств Західної України другої половини XIX ст.

Важливим фактором громадсько-політичного життя українців Галичини в 60-х рр. XIX ст. стала поява молодого покоління, які пов’язували майбутнє краю з національною традицією та орієнтацією на основний масив українських земель – Наддніпрянську Україну.

* Нагірняк А.Я. – к.і.н., старший викладач кафедри історії, теорії та практики культури.